

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و آموزش عالی

نگرشی در وضعیت اطلاع رسانی ایران و چند کشور دیگر

بخش اول

اطلاع رسانی در ایران

قسمت دوم :

تجزیه و تحلیل نیازهای اطلاعاتی ، مشکلات و پیشنهادات واحدهای پژوهشی

Z

۶۷۴/۵

۸۹ الف /

۱۳۶۱

۱.ب

۲.ق

۲.ن

نگرشی در وضعیت اطلاع رسانی ایران و چند کشور دیگر

بخش اول

اطلاع رسانی در ایران

قسمت دوم :

تجزیه و تحلیل نیازهای اطلاعاتی ، مشکلات و پیشنهادات واحدهای پژوهشی

نشریه شماره ۲۵۹

تیراژ: ۳۰۰

از انتشارات مرکز مدارك علمی

تهران: خیابان انقلاب، چهارراه فلسطین، شماره ۱۱۸۸

صندوق پستی ۱۳۸۷ - ۵۱

شماره برگه مرکز خدمات کتابداری ۹۲۵-۴۶۰

فهرست مطالب

درآمد

فصل اول : بررسی آماری چند مشخصه واحد های پژوهشی

فصل دوم : منابع و خدمات اطلاعاتی مورد نیاز

فصل سوم : شیوه های کسب اطلاعات

فصل چهارم : مشکلات و پیشنهادات اصلاحی واحد های پژوهشی

برداشت های نهائی

پیوست : پرسشنامه طرح

بسمه تعالی

درآمد

گزارش حاضر دومین گزارش از سلسله گزارشهای طرح "نگرشی در وضعیت اطلاع رسانی ایران و چند کشور دیگر" می باشد. در این گزارش ۱۴۲ واحد پژوهشی ایرانی از جهاتی چند مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته است. اطلاعات مورد نیاز با روش پرسشگری و از طریق پرسشنامه ای که به پیوست ملاحظه می شود، در مدتی نزدیک به سه ماه و نیم (از ۶۰/۵/۱۸ تا ۶۰/۹/۲) جمع آوری و پس از طبقه بندی و تحلیل در چهار فصل تنظیم گردید.

در فصل اول، وابستگی، توزیع جغرافیایی، زمینه پژوهشی و تعداد محققین واحد های پژوهشی از نظر آماری بررسی شده است. در فصل دوم به نیاز واحد های پژوهشی از نظر نوع منابع، زبان منابع و انواع خدمات اطلاعاتی و در فصل سوم به شیوه های کسب اطلاعات و مسایل مربوط به آن پرداخته شده است. فصل چهارم اختصاص به تجزیه و تحلیل مشکلات و پیشنهادات واحد های پژوهشی دارد. در این فصل ها کوشش شده است که برای روشن تر شدن مطالب، جد اول و نمودارهایی نیز ارائه شود. بالاخره در آخرین قسمت با بررسی مشکلات مسایل از دیدگاه علم اطلاع رسانی پیشنهاداتی چند ارائه شده است.

فصل اول

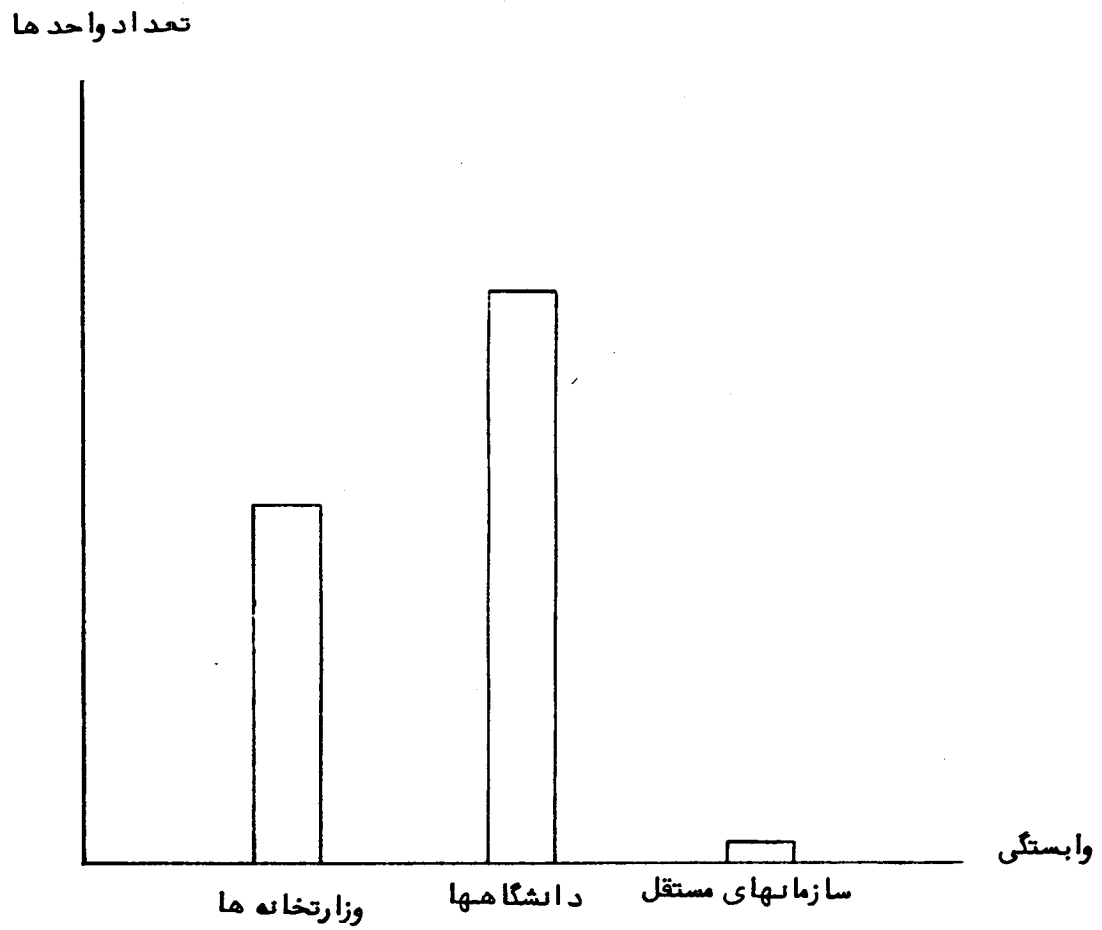
بررسی آماری چند مشخصه واحد های پژوهشی

براساس اطلاعات استخراج شده ، از ۱۴۳ واحد پژوهشی در حدود ۶۰ درصد به دانشگاهها ، ۳۸ درصد به وزارتخانه ها و ۲ درصد به سازمانهای مستقل وابسته می باشد . نمودار شماره ۱ نشاندهنده توزیع وابستگی این واحد ها است . همانگونه که معمولا " انتظار می رود اکثر این واحد ها در موسسات آموزش عالی و دانشگاهها فعالیت دارند و به این جهت دانشگاهها و مراکز آموزش عالی سهم عده ای در عرضه و اجرای طرحهای پژوهشی دارند .

از نظر جغرافیائی ، در توزیع این واحد ها تعادل و تناسب منطقی وجود ندارد و این امر ناشی از مسائل برنامه ریزی گذشته و عدم توازن است که از قبل وجود داشته است . چنانچه در نمودار شماره ۲ مشاهده می شود تمرکز بیشتر این واحد ها در تهران است بطوریکه از ۱۴۳ واحد پژوهشی تنها معادل ۶۹ درصد آن در تهران قرار دارد و ۳۱ درصد بقیه در سایر شهرهای ایران پراکنده است .

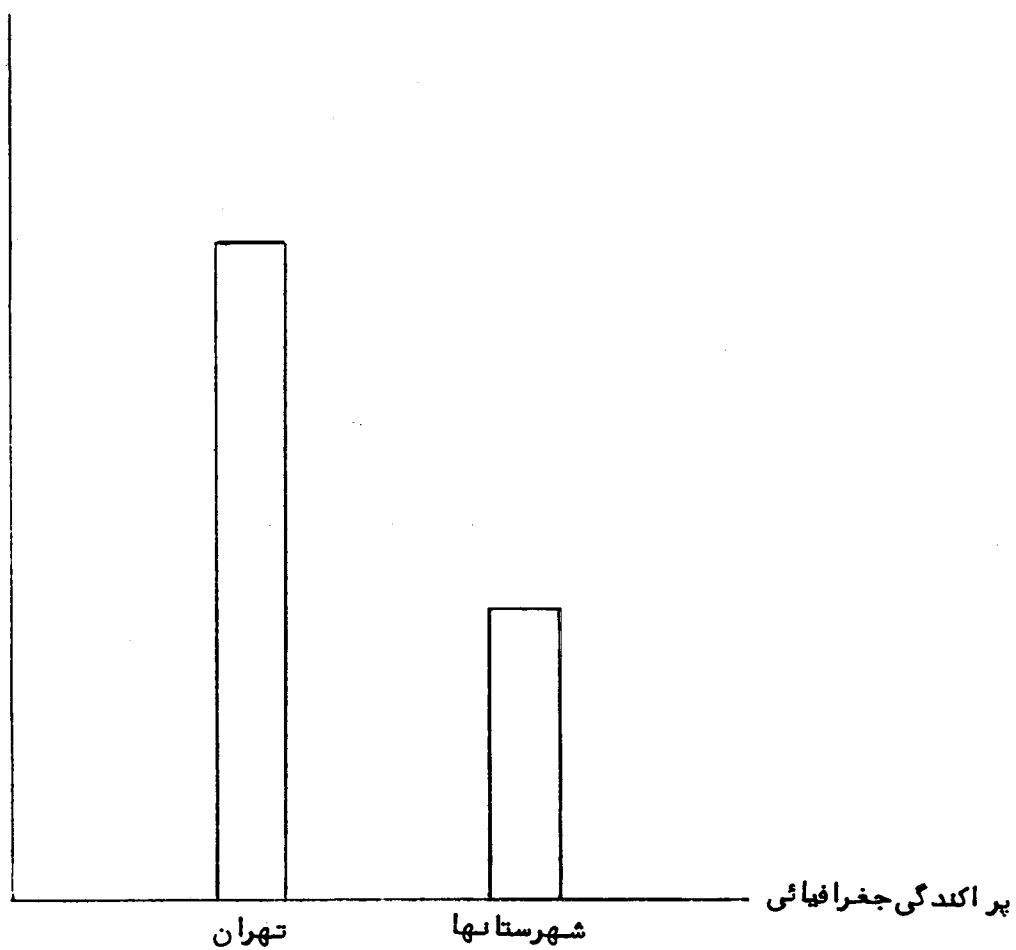
نمودار شماره ۳ سهم هر يك از زمینه های پژوهشی را در كمال فعالیتهای تحقیقاتی کشور مشخص می سازد و جدول شماره ۱ تعداد واحد هایی را که در هر يك از این زمینه ها فعالیت دارند بر حسب وابستگی سازمانی نشان می دهد . لازم به توضیح است که اولاً " در تفكیک این زمینه ها از طرح طبقه بندی یونسکو که در آن کلیه علوم به نه بخش پزشکی ، حقوق ، علوم اجتماعی ، علوم انسانی ، علوم تربیتی ، علوم طبیعی و ریاضی ، کشاورزی ، مهندسی و فنی ، و هنر

نمودار ۱: توزیع واحد های پژوهشی بر حسب وابستگی

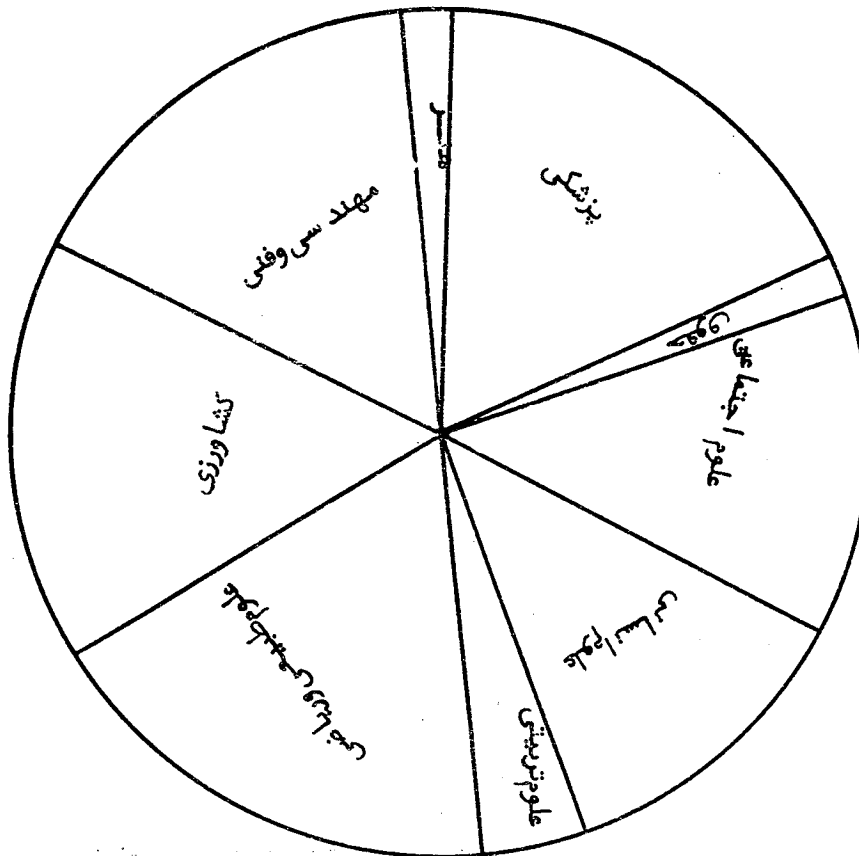

نمودار ۲ : توزیع واحدهای پژوهشی برحسب پراکندگی جغرافیائی

تعداد واحدها

نمودار ۳: توزیع فراوانی زمینه های پژوهشی واحد ها

جدول ۱: توزیع وابستگی واحد های پژوهشی برحسب زمینه های پژوهشی

ردیف	مهندسی و فنی	کشاورزی	علوم طبیعی و ریاضی	علوم تربیتی	علوم انسانی	علوم اجتماعی	حقوق	پزشکی		زمینه های پژوهشی وابستگی
								تعداد	درصد	
۳	۲	۱۲	۱۴	۳	۱۴	۱۴	۹	۱۶	۱۱	وزارتخانه ها
۱	۱	۱۵	۲۰	۵	۱۰	۱۱	۱۲	۲۰	۲۱	دانشگاهها
—	—	۱	—	—	—	—	۳	—	—	سازمانهای مستقل
۲	۳	۱۶	۱۷	۴	۱۲	۱۳	۲۴	۱۷	۳۲	جمع

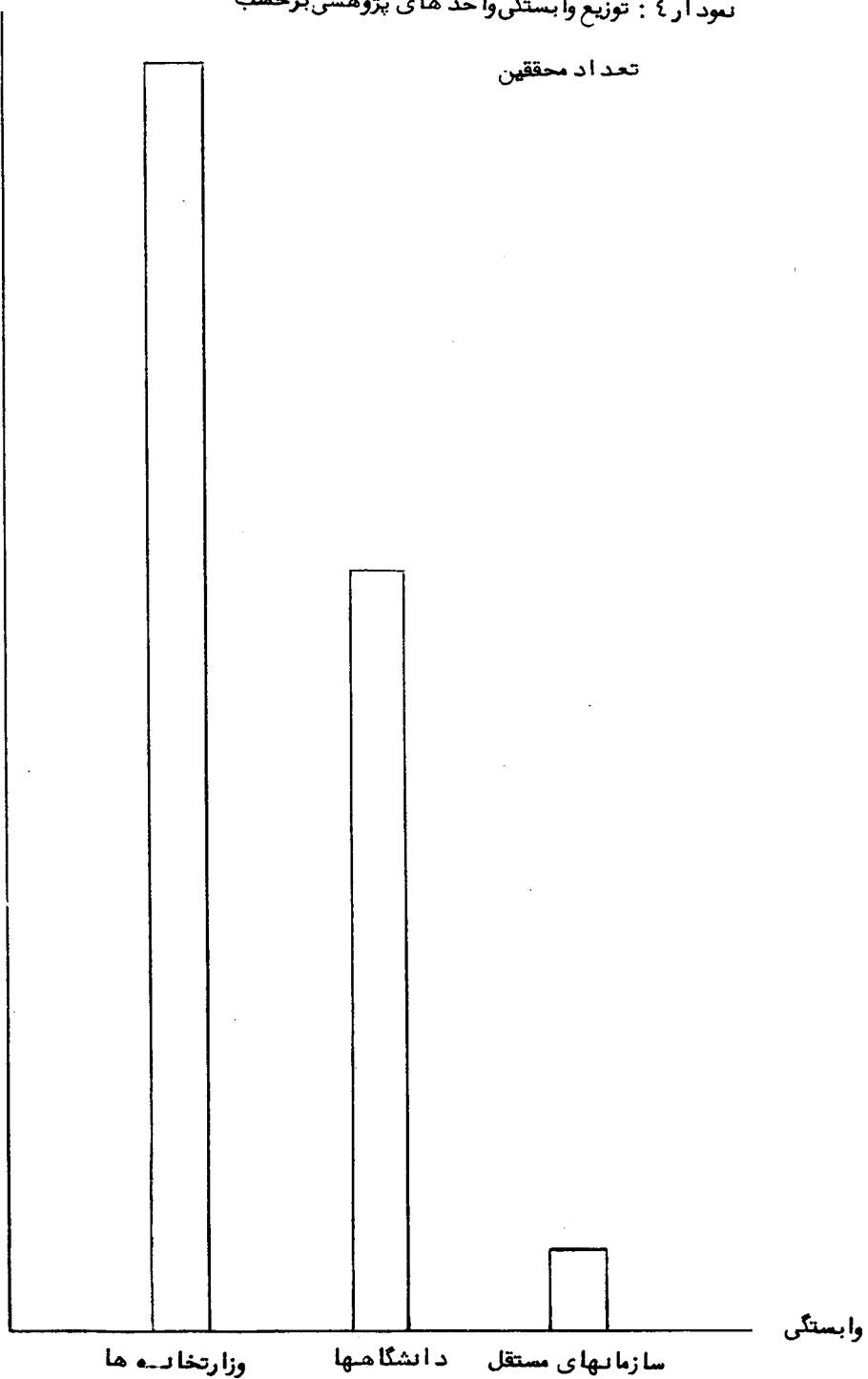
تقسیم می شوند استفاده شده است. "ثانیا" تعیین زمینه موضوعی بر اساس نام یا خط کلی فعالیت واحد صورت نگرفته بلکه با استفاده از اطلاعاتی که واحد پژوهشی در باب زمینه های مورد پژوهش و فعالیت خود داده و در موارد لزوم با کمک گرفتن از توضیحی که درباره هدفهای واحد داده شده صورت پذیرفته است به این ترتیب فعالیت بسیاری از واحدها بیش از یک زمینه را شامل شده است. دلیل استفاده از چنین روشی، فراهم آوردن امکان ارزیابی کمی و کیفی نیازهای اطلاعاتی و تعیین اولویتهای آنها، بر اساس زمینه های پژوهشی بوده است. این امر که در حقیقت یکی از هدفهای عمده طرح بوده، می تواند در برنامه ریزیهای اطلاعاتی کشور مورد توجه و استفاده قرار گیرد.

با توجه به نمودار شماره ۴ مشاهده می شود که از جمع ۳۷۹۰ محقق که در واحدهای پژوهشی به فعالیت اشتغال دارند، در حدود ۶۰ درصد در واحدهای وابسته به وزارتخانه ها، ۳۶ درصد در واحدهای پژوهشی دانشگاهی و ۴ درصد در واحدهای وابسته به سازمانهای مستقل فعالیت می نمایند. نمودار شماره ۵ این محققین را به تفکیک زمینه های پژوهشی و توزیع جغرافیائی (تهران و شهرستانها) مشخص می کند. لازم به تذکر است که "اولا" در این نمودار جمع تعداد محققین از رقمی که در بالا داده شده (۳۷۹۰ نفر) بیشتر است زیرا محققین واحدهایی که در بیش از یک زمینه فعالیت پژوهشی دارند، در هر یک از زمینه های ذکر شده یک بار بحساب آمده اند. "ثانیا" رقم فوق متعلق به ۱۱۵ واحد پژوهشی است زیرا ۲۶ واحد به غلی تعداد محققین خود را ذکر نکرده اند و ۲ واحد هم تعداد آنان را متغیر اعلام نموده اند.

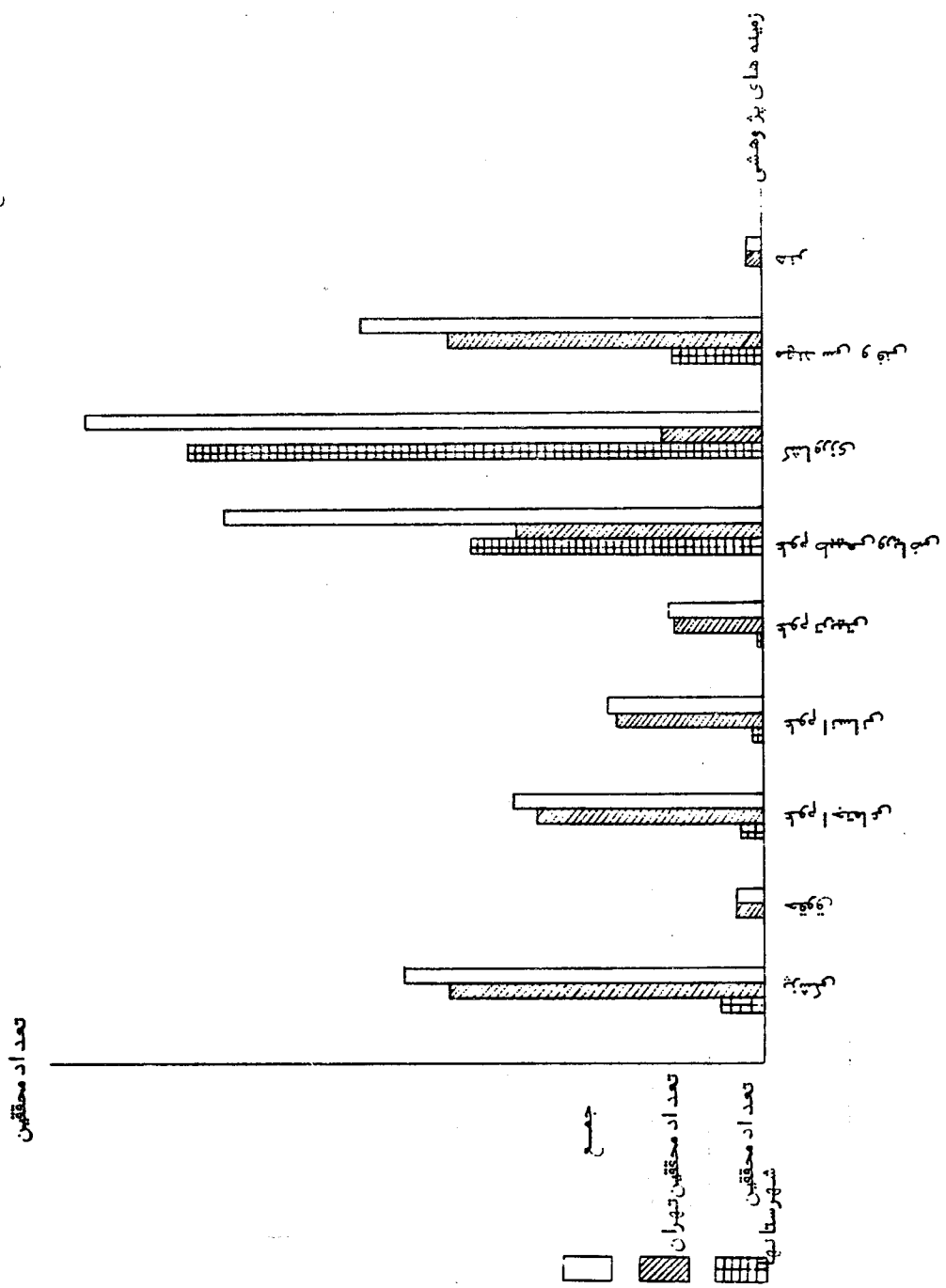
تعداد محققین

نمودار ۴: توزیع وابستگی واحد های پژوهشی برحسب

تعداد محققین

نمودار ۵ : توزیع زمینه های پژوهش واحد ها برحسب تعداد محققین

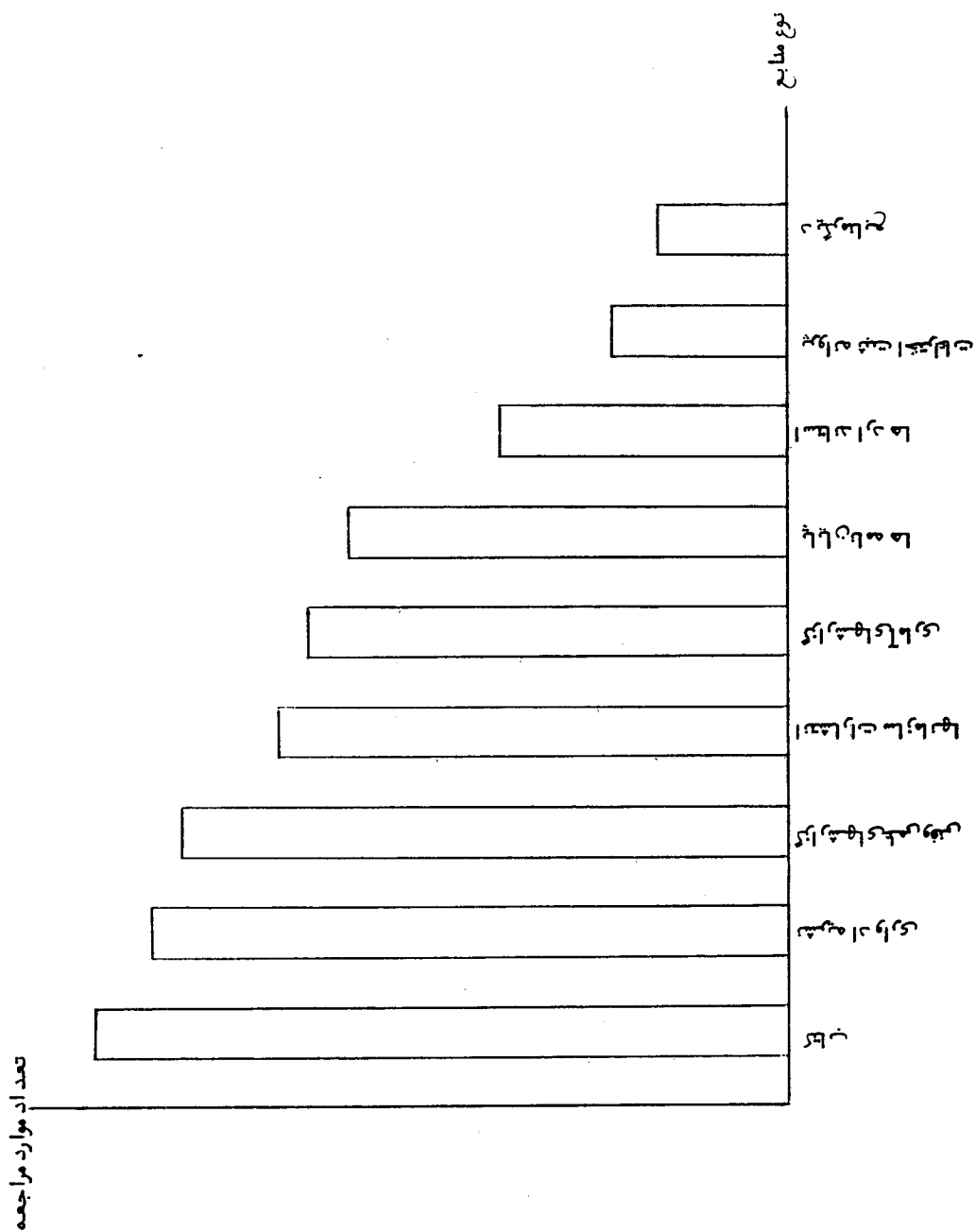
فصل دوم

منابع و خدمات اطلاعاتی مورد نیاز

۱- نوع منابع :

با تعیین منابعی که می‌تواند پاسخگوی نیازهای اطلاعاتی واحدهای پژوهشی باشد از آنان خواسته شد که نیاز خود را نسبت به این منابع به ترتیب اولویت مشخص نمایند. با توجه به نمودار شماره ۶ بدون در نظر گرفتن اولویتها منابع مورد نیاز به ترتیب میزان پاسخگویی عبارتند از : کتاب ۱۷/۵ درصد، نشریات ادواری ۱۶ درصد، گزارشهای علمی و فنی ۱۵/۳ درصد، انتشارات دولتی ۱۲/۹ درصد، گزارشهای آماری ۱۲/۱ درصد، پایان نامه ها ۱۱/۱ درصد، استاندارد ها ۷/۳ درصد، پروانه های ثبت اختراعات ۴/۵ درصد و بالاخره دیگر منابع ۳/۳ درصد. اما با مشاهده اولویتهای تعیین شده از جانب واحدها که در جدول شماره ۲ منعکس می‌باشد، خاصه اولویت ردیفهای بالا می‌توان نتیجه گرفت که بطور کلی کتاب در مرتبه اول، نشریات ادواری در مرتبه دوم، گزارشهای علمی و فنی در مرتبه سوم، گزارشهای آماری در مرتبه چهارم، انتشارات سازمانها در مرتبه پنجم، پایان نامه ها در مرتبه ششم، استاندارد ها در مرتبه هفتم و پروانه های ثبت اختراعات در مرتبه آخر اولویت مراجعه قرار دارند. البته منابع پراکنده دیگری از قبیل مواد دید و شنودی، آثار باستانی، موزه ها، کاتالوگهای صنایع، بریده جریده، اطلاعات خام

نمودار شماره ۶: توزیع فراوانی منابع مورد نیاز واحد های پژوهش بر حسب میزان مراجعه

جدول شماره ۲ : توزیع فراوانی منابع مورد نیاز واحد های پژوهشی برحسب اولویت مراجعه

دیگر منابع	پایان نامه ها	انتشارات سازمانها	پروانه ثبت اختراعات	ها استادان	گزارشهای آماری	گزارشهای علمی و فنی	نشریات ادواری	کتاب	نوع منابع / اولویت مراجعه
۲	—	۱	—	۲	۷	۱۳	۴۱	۷۵	اولویت ۱
۱	۳	۶	—	۲	۹	۳۲	۵۴	۳۲	اولویت ۲
۱	۱۱	۱۲	۲	۵	۲۲	۵۵	۱۵	۱۱	اولویت ۳
۳	۱۹	۱۵	۱	۱۳	۳۰	۱۵	۸	۱۲	اولویت ۴
۱	۱۹	۳۵	۵	۱۴	۱۶	۳	۴	۵	اولویت ۵
۲	۱۷	۲۳	۸	۱۰	۶	۲	۱	۲	اولویت ۶
۳	۱۵	۷	۵	۹	۵	—	—	—	اولویت ۷
۶	۲	۲	۱۲	۲	—	—	۳	—	اولویت ۸
۳	—	—	۲	—	—	—	—	—	اولویت ۹
۲۶	۸۷	۱۰۱	۳۵	۵۷	۹۵	۱۲۰	۱۲۶	۱۳۷	جمع

آمارگیریه‌ها و آزمونه‌ها، افراد صاحب نظر و جز آن هم از جانب معدود ی از سازمانها عنوان شده که به علت محدود بودن موارد مراجعه و نوع استفاده، از ذکر ترتیب آنها خودداری می‌شود. در مواردی نیز تعیین اولویت برای واحد پژوهشی امکان پذیر نبود و بدینجهت فقط نوع منابع مورد نیاز مشخص گردیده است.

بدیهی است که ترتیب فوق در مورد نیاز تمام واحدها یکسان نیست زیرا این نیازها تا حدود زیادی بستگی به ویژگیهای زمینه موضوعی، آثار منتشر شده، مربوط بدان زمینه و نوع تحقیق دارد که الزاماً در هر مورد استفاده از یک نوع از منابع را بر سایرین ترجیح می‌دارد ولی نتیجه گیری فوقی می‌تواند به شناخت نوع منابع مورد نیاز محققین کشور، انتخاب خط مشی‌ها و پیش‌بینی تدارک لازم برای پاسخگویی به نیازها کمک نماید.

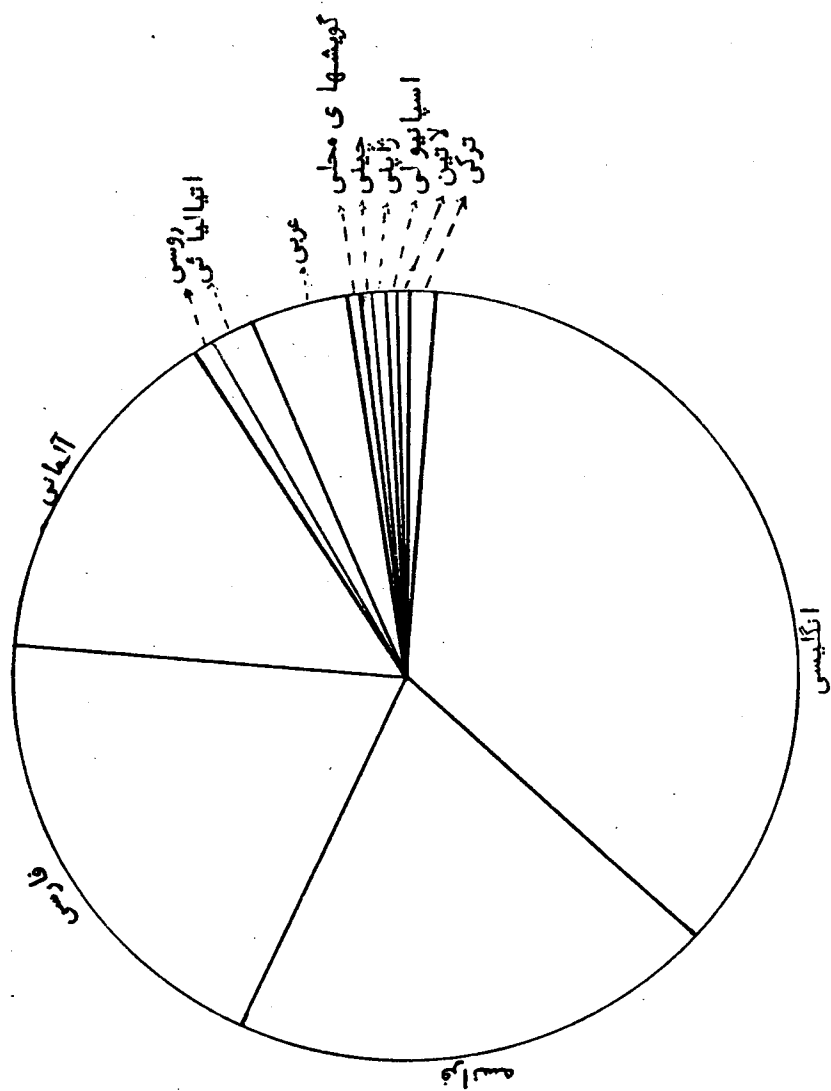
۲- زبان منابع

نمودار شماره ۲ سهم عمده از زبانها را در کل منابع علمی مورد استفاده پژوهندگان کشور نشان می‌دهد و به خوبی روشن می‌سازد که این منابع عمدتاً به چهار زبان هستند. زبانهای غالب به ترتیب عبارتند از: انگلیسی ۳۶/۴ درصد، فرانسه ۲۰/۳ درصد، فارسی ۱۹/۶ درصد و آلمانی ۱۵ درصد. از ۸/۷ درصد باقیمانده موارد ذکر شده که به سایر زبانها اختصاص دارد به ترتیب زبان عربی ۴/۳ درصد، ایتالیایی ۱/۹ درصد، روسی و ترکی هر کدام ۱ درصد و چینی، ژاپنی، ترکی، اسپانیولی، هر یک ۳/۰ درصد از زبان کل منابع مورد نیاز را تشکیل می‌دهند.

۳- خدمات اطلاعاتی

از آنجا که استفاده از انواع خدمات اطلاعاتی می‌تواند

نمودار شماره ۷ : توزیع فراوانی زبان مورد نیاز واحد های پژوهش

در پیشبرد تحقیقات موثر واقع شود و بازاز آنجا که پیش فرض ما کم آشنایی واحدهای پژوهشی با اینگونه خدمات بود، طرح سئوالی جهت تعیین میزان نیاز واحدها به اینگونه خدمات که در عین حال مشخص کنند، میزان آشنایی واحدها هم می توانست باشد، ضروری تشخیص داده شد.

در مواردی که امکان پرکردن پرسشنامه به طور حضوری میسر بود، پرسشگران با توضیح موارد ابهام و روشن کردن کاربرد انواع خدمات اطلاعاتی مندرج در سئوال یعنی کتابنامه، نمایه نامه، چکیده نامه، مجله فهرست مندرجات و غیره در پاره ای از موارد با ارائه و معرفی يك نمونه مستند امکان آشنایی واحدهای پژوهشی را با اینگونه خدمات فراهم آوردند بر اساس پاسخهای دریافت شده که در جدول شماره ۳ منعکس گردیده، کتابنامه یا کتابشناسی که در ایران از رایج ترین خدمات اطلاعاتی محسوب می شود با ۲۹/۶ درصد بیشترین میزان نیاز را نشان می داد. میزان نیاز به دیگر خدمات اطلاعاتی، نسبت به کل نیازها عبارت بود از:

- ۱- مجله فهرست مندرجات ۲/۲۶ درصد
- ۲- چکیده نامه
- ۳- نمایه نامه ۳/۱۵ درصد
- ۴- غیره
- ۱/۳ درصد

اختلاف بین ارقام و درصد های فوق همانطور که بعداً اشاره خواهد شد، می تواند ناشی از عدم شناخت ماهیت و رسالت پاره ای از خدمات اطلاعاتی فوق الذکر باشد.

جدول شماره ۳: توزیع فراوانی زمینه های پژوهشی و خدمات اطلاعاتی مورد نیاز

خدمات اطلاعاتی زمینه های پژوهشی		کتابنامه		نمایه نامه		چکیده نامه		مجله فهرست مدرجات		دیگر خدمات	
تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۱۹	۱۴/۴۰	۱۱	۱۶/۱۸	۲۰	۲۷/۳۹	۲۵	۳۱/۲۷	۴	۲۸/۵۷	—	—
۳	۲/۲۷	۱	۱/۴۷	۲	۱/۷۴	۳	۲/۵۷	—	—	—	—
۱۹	۱۴/۴۰	۱۱	۱۶/۱۸	۱۸	۲۵/۳۵	۱۸	۲۵/۳۸	۴	۲۸/۵۷	—	—
۱۹	۱۴/۴۰	۸	۱۱/۷۶	۱۰	۱۴/۲۰	۱۱	۱۵/۴۰	۲	۲/۲۹	—	—
۶	۴/۵۴	۴	۵/۸۸	۴	۵/۳۴	۲	۱/۷۱	—	—	—	—
۲۰	۱۵/۱۵	۹	۱۳/۲۳	۱۹	۲۵/۵۲	۲۰	۲۷/۰۹	۲	۲/۲۹	—	—
۱۶	۱۲/۱۲	۱۰	۱۴/۷۱	۲۱	۲۸/۲۶	۱۵	۱۳/۸۲	۱	۷/۱۴	—	—
۲۷	۴۰/۴۵	۱۲	۱۷/۶۵	۱۹	۲۵/۵۲	۲۰	۲۷/۰۹	۱	۷/۱۴	—	—
۳	۲/۲۷	۲	۲/۹۴	۲	۱/۷۴	۳	۲/۵۷	—	—	—	—
۱۳۲	۱۰۰	۶۸	۱۰۰	۱۱۵	۱۰۰	۱۱۷	۱۰۰	۱۴	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

با توجه به ارتباطی که بین نوع خدمات اطلاعاتی، ویژگی‌های زمینه پژوهشی و نیازهای اطلاعاتی محققین آن زمینه وجود دارد، جدول توزیع فراوانی زمینه‌های پژوهشی و خدمات اطلاعاتی نیز تنظیم گردید (جدول شماره ۲) تا دقیقاً مشخص شود فرضاً خدمات اطلاعاتی از نوع کتابنامه از نظر متخصصان و محققان پزشکی در چه درجه‌ای از اهمیت قرار دارد. در این بررسی دو بعدی که خدمات اطلاعاتی مورد نیاز در یک طرف و زمینه‌های پژوهشی در طرف دیگر قرار دارند

نتایج زیر حاصل گردید:

در رشته پزشکی یا بهتر است بگوئیم در زمینه پژوهشی پزشکی مجله فهرست مندرجات ۳۲ درصد، چکیده نامه ۲۵ درصد، کتابنامه ۲۴ درصد، نمایه نامه ۱۴ درصد خدمات مورد نیاز را تشکیل می‌دهند. در زمینه پژوهش حقوق کتابنامه ۳۳ درصد، مجله فهرست مندرجات ۳۳ درصد، چکیده نامه ۲۲ درصد و نمایه نامه ۱۱ درصد، در زمینه پژوهش علوم اجتماعی کتابنامه ۲۷ درصد، چکیده نامه ۲۶ درصد، مجله فهرست مندرجات ۲۶ درصد و نمایه نامه ۱۶ درصد، در زمینه علوم انسانی کتابنامه ۳۸ درصد، مجله فهرست مندرجات ۲۲ درصد، چکیده نامه ۲۰ درصد و نمایه نامه ۱۶ درصد، در زمینه علوم تربیتی کتابنامه ۳۷ درصد، نمایه نامه ۲۵ درصد، چکیده نامه ۲۵ درصد و مجله فهرست مندرجات ۱۲ درصد، در زمینه علوم طبیعی و ریاضی کتابنامه ۲۹ درصد، مجله فهرست مندرجات ۲۹ درصد، چکیده نامه

۲۷ درصد ، نمایه نامه ۱۳ درصد ، در زمینه کشاورزی چکیده نامه
 ۳۳ درصد ، کتابنامه ۲۵ درصد ، مجله فهرست مندرجات ۲۴ درصد
 و نمایه نامه ۱۶ درصد ، در زمینه مهندسی و فنی کتابنامه ۳۴ درصد ،
 مجله فهرست مندرجات ۲۵ درصد ، چکیده نامه ۲۴ درصد و نمایه
 نامه ۱۵ درصد ، در زمینه پژوهشی هنر کتابنامه ۳۰ درصد ، مجله
 فهرست مندرجات ۳۰ درصد ، نمایه نامه ۲۰ درصد و چکیده نامه
 ۲۰ درصد از کل خدمات اطلاعاتی مورد نیاز در همان زمینه را به
 خود اختصاص می دهد .

در اینجا تذکر این نکته ضروری است که پائین بودن درصد
 برخی از خدمات اطلاعاتی را نمی توان دلیل موجهی برای مورد نیاز
 نبودن این خدمات دانست ، چرا که ناآشنائی با کاربرد و اهمیت این
 خدمات ، و در مورد شماری از واحدهای پژوهشی حتی شنیدن نام
 خدماتی نظیر نمایه نامه ، دلیل اساسی درصد پائین خدمات مذکور
 است . اما این نکته را نباید فراموش کرد که تازگی خدمات اطلاعاتی
 در کشور و توسل جستن محققین به روشهای تصادفی و سنتی تحقیق
 هم ، واحدهای پژوهشی را نسبت به لزوم استفاده از این خدمات
 و اعلام نیاز خود بی تفاوت می سازد .

فصل سوم

شیوه های کسب اطلاعات

۱- کتابخانه ها و مراکز اسناد و واحد ها

الف- تعداد

از جمع ۱۴۳ واحد پژوهشی ، تعداد ۱۲۹ واحد (معادل ۹۰/۲ درصد) دارای کتابخانه یا مرکز اسناد هستند و تعداد ۱۴ واحد (معادل ۹/۸ درصد) فاقد کتابخانه میباشد . لازم به توضیح است که در این بررسی " کتابخانه و مرکز اسناد به مفهوم عام آن منظور گردیده و باین جهت حدود و ثغوری برای اطلاق مفهوم کتابخانه و مرکز اسناد در نظر گرفته نشده است ، زیرا هدف طرح در این مرحله ، ارزیابی توصیفی - تحلیلی کتابخانه ها و مراکز اسناد واحد های پژوهشی نبوده است و تنها آگاهی از امکان و چگونگی دسترسی این واحد ها به منابع مورد نیازشان ، مد نظر بوده است .

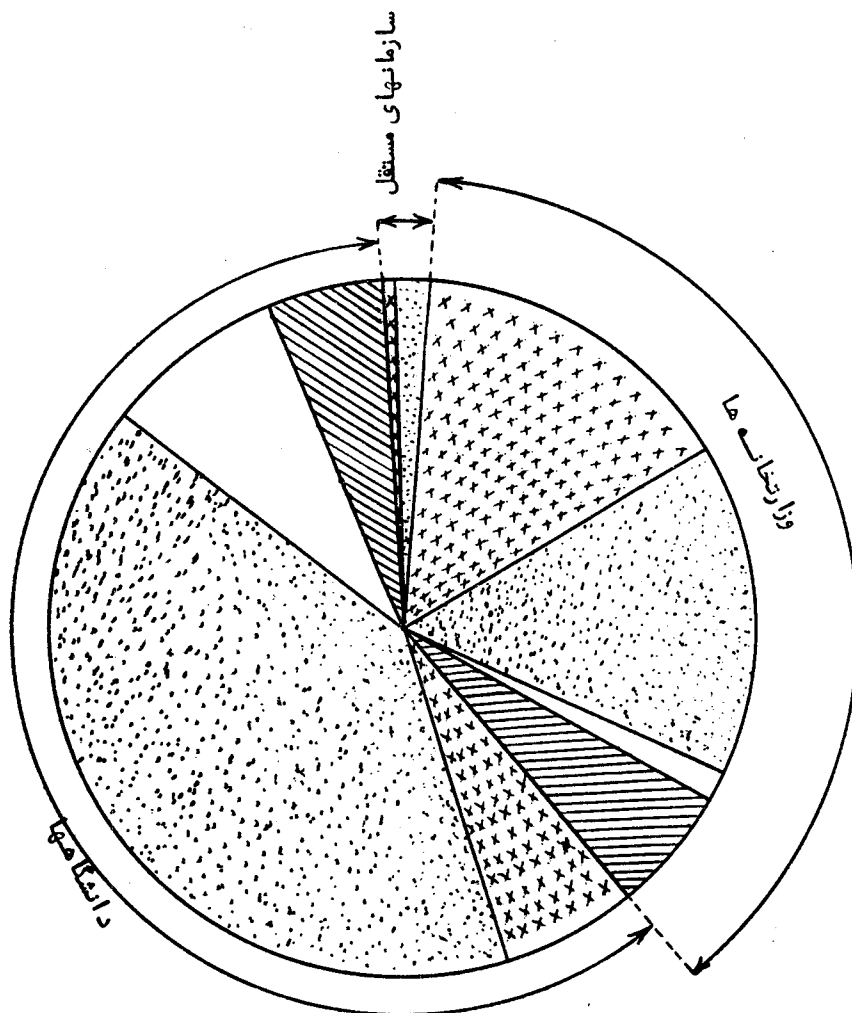
از ۸۶ واحد پژوهشی دانشگاهی ، تعداد ۷۷ واحد (معادل ۸۹/۵۳ درصد) دارای کتابخانه و ۹ واحد (معادل ۱۰/۴۷ درصد) فاقد کتابخانه میباشد . واحد های پژوهشی وابسته به وزارتخانه ها نیز با درصدی نزدیک دارای کتابخانه هستند بدین معنی که ۵۴ واحد پژوهشی وابسته به وزارتخانه ها ، تعداد ۴۹ واحد (معادل ۹۰/۷۵ درصد) دارای کتابخانه و ۵ واحد (معادل ۹/۲۹ درصد) فاقد کتابخانه میباشد . در سازمانهای مستقل ، کلیه واحد های پژوهشی دارای کتابخانه هستند .

ب - میزان پاسخگوئی

نمودارهای شماره ۸ و ۹ میزان پاسخگوئی کتابخانه ها و مراکز اسناد واحد های پژوهشی را در سه سطح خوب ، متوسط ، بد که در پرسشنامه با سبب ، تا حدودی و منفی مطرح گردیده نشان میدهد . اکثر واحد های پژوهشی دانشگاهی با وجود این که دارای کتابخانه هستند ، ولی کارائی آنها در حد متوسطی قرار دارد و نمیتوانند به خوبی از عهد پاسخگوئی نیازمندی های اطلاعاتی محققین دانشگاهی برآیند ، ضمناً با تامل بر قسمت های مختلف نمودار شماره ۸ معلوم میشود که فقط معدودی از کتابخانه ها قادر به رفع کامل نیازها هستند که تعداد آنها انگشت شمار بود . و از کتابخانه های که هیچگونه کارائی ندارند نیز کمتر است .

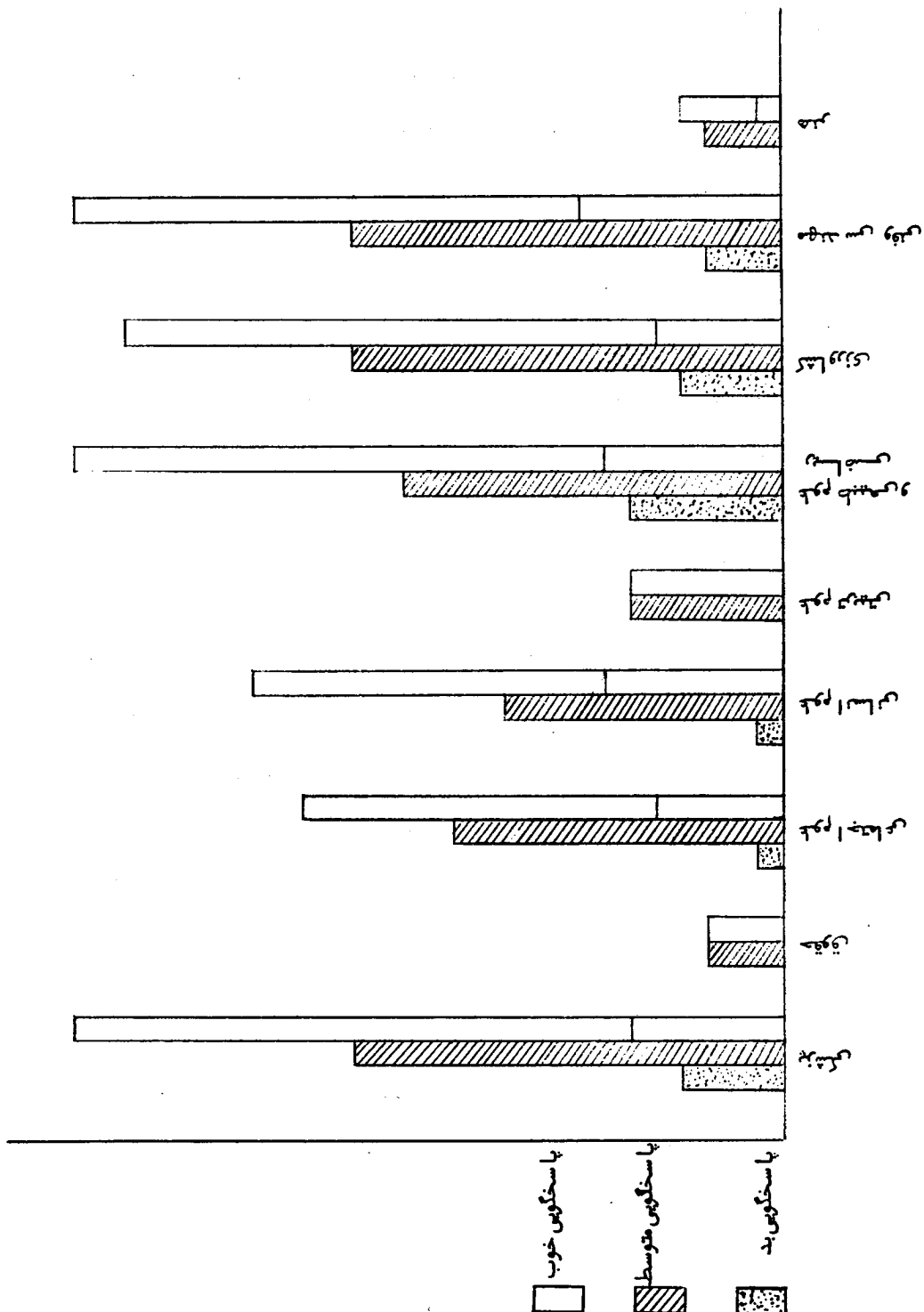
تناسب سطوح سه گانه دو واحد های پژوهشی وابسته به وزارتخانه ها با واحد های پژوهشی دانشگاهی تفاوت دارد . در این واحد ها تعداد کتابخانه های که از کارائی خوبی برخوردار هستند (معادل ۴۲ درصد) تقریباً برابر کتابخانه های است که از نظر پاسخگوئی در سطح متوسط قرار دارند (۴۱ درصد) و تعداد کتابخانه های که اصلاً قادر به پاسخگوئی نیستند (۵/۵ درصد) در مقایسه با دانشگاهها (۱۳ درصد) خیلی کمتر است . از آنجا که تعداد واحد های پژوهشی وابسته به

نمودار شماره ۸ : نمایش کیفی و کمی پاسخگویی کتابخانه ها و مراکز اسناد واحد های پژوهشی

- پاسخگویی خوب
- پاسخگویی متوسط
- پاسخگویی بد
- پاسخ نداده

نمودار شماره ۹ : توزیع سطوح پاسخگویی کتابخانه ها و مراکز اسناد به نیازهای اطلاعاتی برحسب زمینه های پژوهش

سازمانهای مستقل قلیل میباشد ، بررسی تطبیقی میزان پاسخگوئی
کتابخانه ها و مراکز اسناد این واحد ها ضروری بنظر رسید .

بطور کلی میتوان گفت که از مجموع ۱۲۹ کتابخانه تنها ۳۱ کتابخانه
قادر به پاسخگوئی در سطح خوبی بود . است برخی از دلایل این
نارسائی ها در قسمتهای آینده مطرح خواهد شد .

در نمودار شماره ۹ که سطوح پاسخگوئی بر حسب زمینه های
پژوهشی مشخص گردیده ، بیشترین درصد به سطح پاسخگوئی
متوسط اختصاص دارد . بطوریکه این سطح پاسخگوئی در رشته های
حقوق و علوم تربیتی به ۱۰۰ درصد میرسد در دیگر رشته ها به
ترتیب عبارت است از : هنر ۷۵ درصد ، علوم اجتماعی ۶۸ درصد
کشاورزی ۶۵ درصد ، پزشکی و مهندسی - فنی هر کدام ۶۱ درصد
علوم طبیعی و ریاضی ۵۳ درصد ، علوم انسانی ۵۲ درصد . و به
این ترتیب ملاحظه میشود که حداقل پاسخگوئی در این سطح
بالاتر از ۵۰ درصد است در عوض بالاترین درصد پاسخگوئی خوب
فقط ۳۳ درصد میباشد که متعلق به علوم انسانی است . این
درصد در دیگر رشته ها به ترتیب عبارتست از : مهندسی و فنی
۲۸ درصد ، علوم اجتماعی ۲۶ درصد ، علوم طبیعی - ریاضی
و هنر هر کدام ۲۵ درصد ، پزشکی ۲۱ درصد ، کشاورزی ۱۹ درصد
علوم تربیتی و حقوق هر کدام صفر درصد ، سطح پاسخگوئی بد -
همانطور که انتظار میرود ، در کلیه زمینه های پژوهشی در صد
پائین تری را نشان میدهد ولی در زمینه های چون علوم طبیعی
و ریاضی ، کشاورزی و پزشکی نسبت آن به سایر سطوح قابل تامل

است . بهر صورت درصد این سطح پاسخگوئی به ترتیب عبارتست از: علوم طبیعی و ریاضی ۲۱ درصد ، کشاورزی ۱۵ درصد ، — پزشکی ۱۴ درصد ، فنی و مهندسی ۱۱ درصد ، علوم اجتماعی و انسانی هر کدام ۵ درصد ، حقوق ، علوم تربیتی و هنر هر کدام صفر درصد . از مجموع داده های فوق چنین استنباط میشود که کتابخانه ها و مراکز اسناد واحد هایی که در زمینه های پژوهشی کاملاً علمی و فنی فعالیت دارند به علل مختلفی از جمله کمبود منابع ، ویژگیهای منابع و خدمات مورد نیاز در چارنارسانی بیشتری هستند . نمودار شماره ۱۰ سطوح پاسخگوئی کتابخانه ها و مراکز اسناد را با ضوح بیشتری نشان میدهد .

ج — مشکلات و نارسائی ها :

دلایلی از جانب واحد های پژوهشی برای توجیه سطح نازل پاسخگوئی کتابخانه یا مراکز اسناد شان عنوان شده است که میتوان آنها را به صورت زیر دسته بندی نمود :

— مشکلات مالی

— کمبود منابع

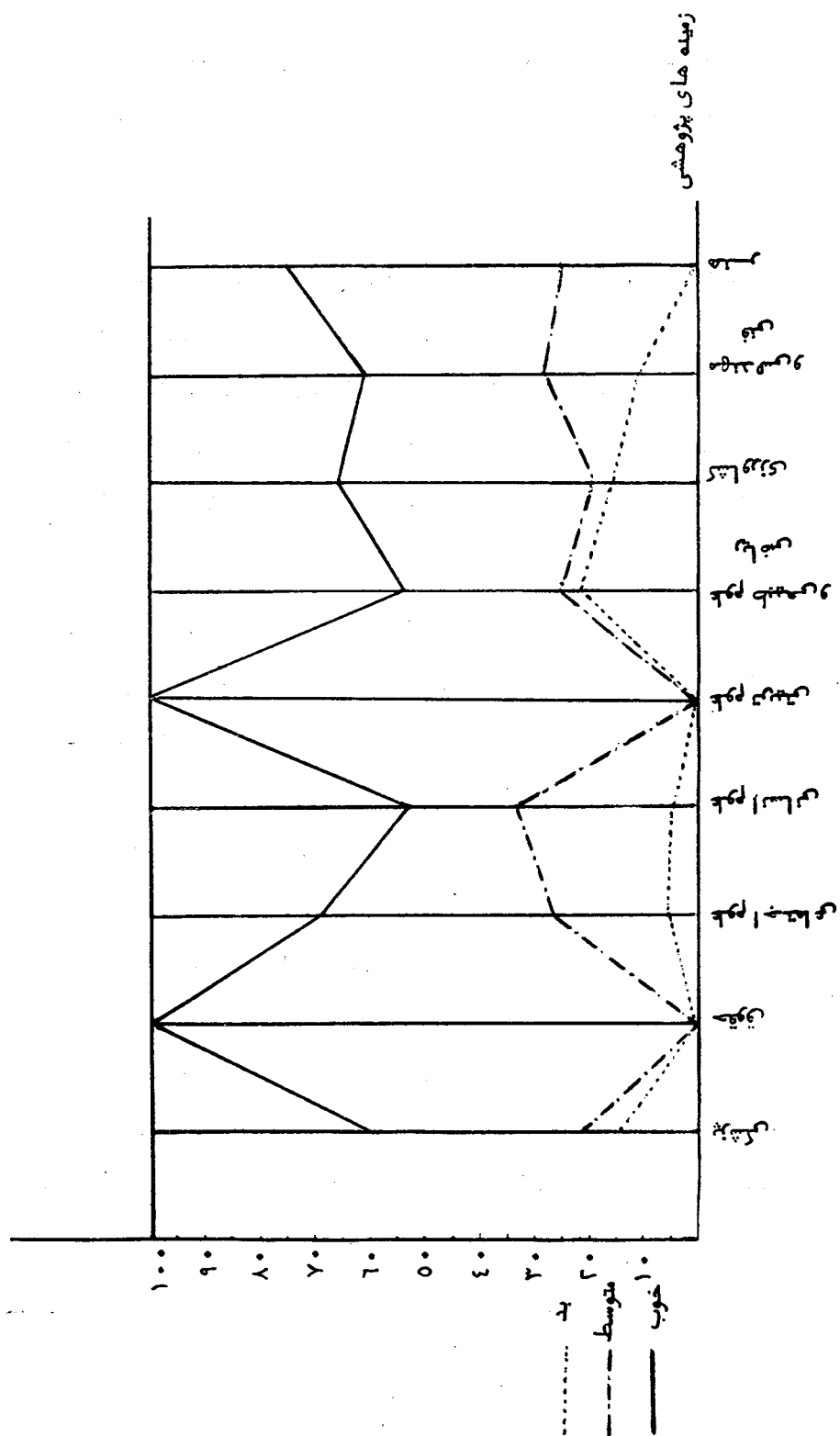
— مشکلات فنی

— مشکلات سازمانی

— مسایل مربوط به سیاستها

جدول شماره ۴ توزیع فراوانی این مشکلات و نارسائیها را بر حسب وابستگی سازمانی نشان میدهد . مشکلات مالی که ۹/۱۶ درصد کل مشکلات را شامل میشود عبارتند از :

نمودار شماره ۱۰ : نمایش سطوح پاسخگویی کتابخانه ها و مراکز اسناد در زمینه های پژوهشی

جدول شماره ۴ : توزیع فراوانی مشکلات و نارسایی های کتابخانه ها و مراکز اسناد

مشکلات کتابخانه ها	وابستگی کتابخانه ها	مالی	کمبود منابع	فنی	سازمانی	سیاستها	جمع
وزارتخانه ها	موارد	۷	۲۱	۱۳	۳	۶	۵۰
	درصد	۱۴	۴۲	۲۶	۶	۱۲	۱۰۰
دانشگاهها	موارد	۲۰	۵۵	۳۴	۵	۳	۱۰۷
	درصد	۸/۸۱	۳/۱۵	۳/۳۳	۴/۷	۸/۳	۱۰۰
سازمانهای مستقل	موارد	—	۲	۱	—	—	۳
	درصد	—	۷/۶۶	۳/۳۳	—	—	۱۰۰
جمع موارد		۲۷	۷۸	۳۸	۸	۹	۱۶۰

— نداشتن بودجه مستقل

— کمبود امکانات مالی برای خرید

در واحدهای پژوهشی وابسته به وزارتخانه ها، مشکلات مالی ۱۴ درصد کل مشکلات آنها را تشکیل میدهد در صورتیکه در واحدهای پژوهشی دانشگاهی این رقم به ۱۸/۷ درصد میرسد.

کمبود منابع که ۴۸/۷۵ درصد کل مشکلات را به خود اختصاص میدهد شامل کمبود منابع تخصصی (فارسی و لاتین)، منابع پایه، منابع روزآمد و جدید — خاصه منابعی که در زمینه های کاملاً علمی در کشورهای مختلف جهان انتشار مییابد — میشود. این مشکلات ۴۲ درصد کل مشکلات واحدهای پژوهشی وابسته به وزارتخانه ها، ۵۱/۴ درصد کل مشکلات واحدهای پژوهشی دانشگاهی و ۶۶/۷ درصد کل مشکلات واحدهای پژوهشی وابسته به سازمانهای مستقل را تشکیل میدهد. به این ترتیب مساله کمبود منابع، با داشتن بالاترین درصد ها عمدتاً ترین مشکل کتابخانه ها و مراکز اسنادی واحدهای پژوهشی محسوب میشود.

مشکلات فنی که ۲۳/۷۵ درصد کل مشکلات را به خود اختصاص داد، عبارتند از:

— فقدان يك سازمان منظم جهت تنظيم مجموعه 'ارائه

خدمات لازم و تدارك تجهيزات كافی.

— پوشش وسیع موضوعی واحد و در نتیجه عدم توانایی کتابخانه

برای پاسخگویی به نیازها.

— عدم ارتباط با مراکز تحقیقاتی خارج و عدم دسترسی به

نتایج تحقیقات آنها •

— عدم ارتباط کافی با سازمانهای تهیه و تولید کنند • مجلات ،

کاتالوگها و سایر منابع اطلاعاتی •

— کمبود پرسنل متخصص

— کمبود فضای کافی

مشکلات فنی ۲۶ درصد کل مشکلات واحدهای پژوهشی وابسته

وزارتخانه ها ۲۲/۴ درصد کل مشکلات واحدهای پژوهشی

دانشگاهی و ۳۳/۳ درصد کل مشکلات واحدهای پژوهشی وابسته

به سازمانهای مستقل را تشکیل میدهد •

مشکلات سازمانی ۵ درصد کل مشکلات را شامل میشود • این

مشکلات که ناشی از کم سابقگی واحدهای پژوهشی است در واحدهای

وابسته به وزارتخانه ها ۶ درصد و در دانشگاهها ۴/۷ درصد کل

مشکلات میباشد •

آخرین بخش مشکلات که مسائل مربوط به سیاستهاست ۵/۶

درصد از کل مشکلات را در بر میگیرد و عبارتست از:

— نامشخص بودن برنامه های سازمانها

— تأخیر اهدا ف تحقیقاتی

— عدم توجه مسئولین امور نسبت به تأمین نیازهای

کتابخانه •

این مشکلات در واحدهای پژوهشی وابسته به وزارتخانه ها معادل

۱۲ درصد کل مشکلات در واحدهای پژوهشی دانشگاهی معادل ۲/۸

درصد میباشد •

بطور کلی مشکلات فوق که موجب کاهش کارآئی کتابخانه ها و مراکز اسناد و واحد های پژوهشی میگردد ، به ترتیب اهمیت عبارتند از :

— کمبود منابع

— مشکلات فنی

— مشکلات مالی

— مسایل مربوط به سیاستها

— مشکلات سازمانی

۲— سایر کتابخانه ها و مراکز اسناد

چنانچه قبلاً اشاره شد از ۱۴۲ واحد پژوهشی مورد پوشش ۱۲۹ واحد دارای کتابخانه یا مراکز اسناد هستند . اما از مشاهده نمودارهای سطح پاسخگوئی چنین برمی آید که این کتابخانه ها و مراکز اسناد قادر به رفع کامل نیاز محققین خود نیستند . با توجه به این نکته که مساله کمبود منابع عمده ترین مشکل این واحدها است ، آگاهی از دیگر مجموعه های که تا حدودی جبران این نقیصه را مینمایند ضروری بنظر رسید . این مجموعه ها عبارتند از :

— مجموعه شخصی

— کتابخانه سازمان مادر

— کتابخانه های دیگر سازمانها

— سایر مجموعه ها

بدون در نظر گرفتن اولویتهای تعیین شده ، بعد از کتابخانه واحد که ۲۹/۵ درصد کل مراجعه را به خود اختصاص داده به ترتیب

کتابخانه های سازمانهای دیگر (۱/۴۴ درصد) ، مجموعه
 شخصی (۷/۳۱ درصد) ، کتابخانه سازمان مادر (۷/۹۱ درصد)
 و دیگر مجموعه ها (۹/۴ درصد) قرار دارند .

۳- ردیابی منابع:

محققین واحد های پژوهشی در استفاده از مجموعه های فوق با
 با مشکلات متعددی روبرو بوده اند . مساله ردیابی منابع از جمله
 این مشکلات است بطوریکه از ۱۴۳ واحد پژوهشی ، ۹۳ واحد با این
 مشکل مواجه بوده اند . عواملی که موجب بروز چنین مشکلی میشوند -
 عبارتند از:

- کمبود راهنمای موسسات پژوهشی و انتشارات آنها
- کمبود راهنمای موجودی کتابخانه ها و روزآمد نبودن
 راهنما های موجود .
- استاندارد نبودن اطلاعات منابع راهنما
- کمبود سایر منابع مرجع برای ردیابی اطلاعات و منابع
- بی نظم و ترتیب بودن مجموعه های کتابخانه ها
- ناهماهنگی بین موجودی کتابخانه ها ، وظایف و محدود
 موضوعی آنها .
- عدم همکاری مراکز مشابه
- مشکلات اداری از جمله مسایل ایاب و ذهاب

۴- مبادله اطلاعات و آگاهی از تحقیقات مشابه

از آنجا که مبادله اطلاعات و انتشارات و آگاهی از تحقیقات مشابه یکی از طرقی است که به غنای اطلاعاتی محققین کمک مینماید، آگاهی از کمیت و کیفیت آن در واحدهای پژوهشی مورد بررسی ضروری بنظر رسید.

با توجه به پاسخهای دریافت شده، از مجموع ۱۴۳ واحد پژوهشی، ۵۵ واحد (۳۸/۵ درصد) با واحدهای دیگر مبادله اطلاعات دارند که نسبت آنها در واحدهای پژوهشی وابسته به وزارتخانه هابه ۵۰ درصد و در دانشگاهها به ۳۱/۴ درصد بالغ میشود.

در رابطه با آگاهی از تحقیقات مشابهی که در دیگر واحدهای پژوهشی انجام میگردد طرح سئوالاتی در این زمینه ضروری بنظر رسید.

بر اساس پاسخهای بدست آمده، ۹۷۰ واحد پژوهشی (۸/۶۷ درصد) به طرق زیر در جریان فعالیتهای یکدیگر قرار میگیرند:

— مراجعه مستقیم

— مکاتبات

— گزارشها و نشریات

— سمینارها و کنفرانسها

— ارتباطهای سازمانی

— طرق دیگر شامل: فهرست ناشران خصوصی و دولتی

رسانه های گروهی، کتابخانه واحد و روشهای تصادفی.

موارد و درصد آگاهی از تحقیقات مشابه و طرق آن در جدول

شماره ۵ منعکس میباشد بر اساس این جدول متداولترین

روش آگاهی از تحقیقات مشابه، مطالعه

جدول شماره ۵ : توزیع فراوانی آگاهی واحد های پژوهش از تحقیقات مشابه و طرق آن

واحد ها	آگاهی از تحقیقات مشابه	طرق آگاهی از تحقیقات مشابه						جمع موارد
		طرق دیگر	روابط سازمانی	سمینارها	گزارشها	مکاتبه	مراجعه	
وزارتخانه ها	۳۸	۷	۱۰	۶	۱۷	۵	۳۱	۹۷
	۷۰/۸	۱۲/۱	۱۷/۲	۱۰/۴	۲۹/۳	۶/۸	۳/۲۶	۳۳/۳
دانشگاه ها	۷۵	۱۲	۸	۸	۳۲	۳	۳۱	۶۷
	۳/۸۶	۱۵/۶	۹/۶	۱/۶	۸/۶۳	۵/۵	۶/۷۱	۳۳/۳
سازمان های مستقیم	۱	—	—	—	—	—	—	۱
	—	—	—	—	—	—	—	—

گزارش‌ها و نشریات واحدهای پژوهشی میباشد که رقمی معادل ۳۶ درصد کل روشهای ذکرشده را شامل میگردد. در مقابل روش —
مکاتبه با ۶/۷ درصد، محدودترین روش میباشد. سهم دیگری
روش‌ها به ترتیب چهار تست از: مراجعه مستقیم (۲۰ درصد)،
استفاده از فهرست ناشران خصوصی و دولتی، رسانه‌های گروهی
کتابخانه و احقر روشهای تصادفی (مجموعاً ۱/۱۴ درصد)، ارتباطهای
سازمانی (۶/۱۲ درصد) و شرکت در کنفرانس‌ها و سمینارها (۶/۹ درصد).

فصل چهارم

مشکلات و پیشنهادات واحد های پژوهشی

در بخش های گذشته برخی از مشکلات واحد های پژوهشی در رابطه با مسائل خاص اطلاع رسانی مانند نقش کتابخانه و مرکز اسناد واحد و سایر کتابخانه ها و مراکز اسناد در برآوردن نیازهای اطلاعاتی و چگونگی ردیابی منابع مطرح گردید . اما از آنجا که مسائل و مشکلات واحدها صرفاً به مسائل اطلاع رسانی محدود نمی شود ، طرح سؤالاتی باز برای آگاهی از اعم مشکلات و مسائل واحد های پژوهشی و پیشنهاداتی اصلاحی آنان ضروری بنظر رسید . پاسخ واحدها به این سؤالات بسیار متنوع و متفاوت بود ، بهمین جهت لازم آمد که پاسخ ها مقوله بندی شوند تا تصویر گویاتری از مشکلات و پیشنهادات بدست آید (رجوع شود به جدولهای شماره ۶ و ۷) .

رئوس مشکلات و پیشنهادات عبارت است از :

- مدیریت
- پرسنل
- بودجه
- بوروکراسی
- تجهیزات
- سیاست تحقیقاتی کشور
- اطلاع یابی و اطلاع رسانی

جدول شماره ۶: توزیع فراوانی مشکلات واحدها

مشکلات واحدها	جمع مسواری		۹	۳۵	۲۶	۳۱	۱۵	۷۶	۱۰۱
	درصد	تعداد							
مسئله های مستقل	درصد	تعداد	۱	۵/۳۱	۱	۵/۳۱	۱	۶/۷۶	۷/۶۳
	درصد	تعداد	۱	۱	۱	۱	۱	۶	۳
مسئله های مشترک	درصد	تعداد	۲	۱۱	۳۱	۳	۵/۷	۳/۱۶	۶۳
	درصد	تعداد	۵	۷۱	۳۶	۵	۳۱	۵۳	۳۶
مسئله های اختصاصی	درصد	تعداد	۶/۸	۵/۳۱	۸/۱۱	۶/۸	۵/۶	۶۶	۸/۰۸
	درصد	تعداد	۳	۵۱	۲۱	۷	۳۰	۳۴	

جدول شماره ۷ : توزیع فراوانی پیشنهادات اصلاحی واحدها

واحد ها	پیشهادات		تقویت مدیریت	تأمین پرسنل	تأمین بودجه	تسهیل مقررات اداری	تأمین تجهیزات	برنامه ریزی تحقیقات	سازماندهی خدمات اطلاعات
	درصد	موانع							
جمع موارد	۳	۱۵	۱۰	۸	۶	۶۳	۴۱۱		
سازمانهای مستقل	درصد	۲۵	—	—	—	—	—	۲۵	۵۰
	موانع	۱	—	—	—	—	—	۱	۲
دانشگاهها	درصد	۶/۰	۳/۶	۶/۳	۸/۲	۵/۳	۷/۶۱	۶/۶۱	۶/۶۱
	موانع	۱	۸	۳	۳	۵	۶۶	۶۶	۶۶
وزارتخانه ها	درصد	۳/۶	۹/۶	۸	۸/۳	۶/۱	۸/۶۶	۸/۶۶	۷/۸۳
	موانع	۲	۸	۶	۴	۱	۲۳	۴۲	۴۲

۱- مدیریت

قریب به ۳/۲ درصد کل مشکلات و ۲ درصد پیشنهادات در رابطه با مدیریت مطرح گردیده. مشکلات واحدهای پژوهشی در رابطه با این مساله بیشتر ناشی از ضعف مدیریت علمی و بی توجهی مدیران به نیازهای محققان در سطح واحد می باشد. پیشنهاداتی که برای رفع این مشکلات و تقویت مدیریت ارائه شده عبارتند از:

- برقراری رابطه متقابل بین مسئولین و محققین
- تشکیل گروههای تحقیق
- توجه به نیازهای محققین در سطح واحد از جمله مساله " آزادی نسبی انتخاب نوع تحقیق "

۲- پرسنل

مساله پرسنل ۱۲ درصد کل مشکلات و ۷/۴ درصد پیشنهادات را به خود اختصاص داده است. مشکلات واحدهای پژوهشی در این رابطه عبارتند از:

- کمبود پرسنل علاقه مند به تحقیقات
- کمبود پرسنل ورزیده و متخصص در سطح واحد و در سطح کشور
- کمبود پرسنل مومن و متعهد
- پراکندگی اعضای هیئت علمی

و اما پیشنهاداتی که برای رفع این مشکلات بیان شده است:

- تربیت نیروی انسانی ورزیده، علاقه مند و متخصص

- جذب نیروهای متخصص موجود در سطح کشور بوسیله
- واحد های تحقیقاتی
- ایجاد امکانات لازم برای تبادل نیروهای متخصص بین
- واحد ها
- استفادۀ از دوره های بازآموزی و تبادل دانشجو
- اعزام پرسنل به خارج برای طی دوره های تخصصی
- اعطای بورسهای تحقیقاتی در داخل و خارج کشور
- توجه بیشتر به تربیت محققان علوم انسانی
- ترتیب برنامه و گرد هم آیی جهت آشنایی محققان با
- تازه های علمی و تخصصی

۳- بودجه

مساله بودجه ' اگرچه همردیف با سایر مسائل به عنوان یکی از مشکلات واحد های پژوهشی مطرح گردید • ، اما از نظر اهمیت همپایه آن مسائل نیست ' زیرا بسیاری از مشکلات دیگر ' علاوه بر اینکه فی نفسه به عنوان مشکل تلقی می گردند ' تا حد و د زیادی متاثر از مساله بودجه نیز می باشند به عنوان مثال کمبود پرسنل ورزید • ، گرچه بطور جد اگانه در قسمت پرسنل مطرح گردید • ، به تعبیری در قسمت بودجه هم قابل طرح است ' زیرا این مساله می تواند تا حد و د ی زائید • کمبود بودجه هم باشد •

تقریباً $12/8$ درصد کل مشکلات و 5 درصد کل پیشنهادات در رابطه با مساله بودجه مطرح گردید • • مشکلات مطروحه عبارتند از:

— کمبود بودجه تحقیقات

— مقررات تخصیص بودجه

— وابستگی بودجه

— محدودیت تبدیل ارز

و پیشنهاداتی که در رابطه با این مسائل ارائه شد • عبارتند از :

— در اختیار گذاشتن بودجه کافی برای تحقیق

— اصلاح قوانین پیچیده مالی و ذی حسابی

— تامین بخشی از بودجه تحقیقات توسط بخش خصوصی

۴- بوروکراسی

بوروکراسی ۵ درصد مشکلات و ۳/۵ درصد پیشنهادات را به

خود اختصاص داده است • عمده ترین مسایل مربوط به بوروکراسی

وجود مقررات دست و پا گیر اداری و استخدامی می باشد که به

اعتقاد واحد های پژوهشی از بین بردن این مقررات و ایجاد

یکنواختی در شرایط استخدامی موسسات ضروری است •

۵- تجهیزات

مسائلی که در ارتباط با " تجهیزات " مطرح گردیده بیشتر

مربوط به کمبود مواد ، وسایل و امکانات تعمیر دستگاهها و

ابزارهاست • پیشنهاداتی که در جهت رفع این مشکلات شده

عبارتند از :

— ایجاد تسهیلات برای تهیه مواد و وسایل مورد نیاز

— ایجاد تسهیلات به منظور تبادل وسایل مورد نیاز

تحقیقاتی بین واحد های پژوهشی

— تشکیل مجتمعی جهت جمع آوری مواد اولیه —

آزمایشگاهی و تحقیقاتی در داخل مملکت و کوشش در

تداوم رفع کمبودها

تجهیزات ۷/۴ درصد کل مشکلات و ۳ درصد پیشنهادات

را به خود اختصاص داده است .

۶- سیاست تحقیقاتی

مسائل مربوط به سیاست تحقیقاتی کشور از مسائل عمده

واحد های پژوهشی است ، بطوریکه ۲۳/۸ درصد کل مشکلات و

۲۲/۹ درصد کل پیشنهادات در رابطه با این مساله مطرح شده

است . از آنجا که تبلور و انعکاس دقیق این مشکلات و پیشنهادات

می تواند راهگشای برنامه ریزان سیاست تحقیقاتی کشور باشد ،

نظریات واحد های پژوهشی حتی در مواردی که یکدیگر را نقض

می کنند در هر دو مورد در برابر یکدیگر در زیرارائه می گردد :

مشکلات (وضع موجود)	پیشنهادهای (وضع مطلوب)
سازمان نداشتن تحقیقات به علت :	سازماندگی تحقیقات بوسیله
— پراکندگی فعالیتهای تحقیقاتی	— تمرکز فعالیتهای تحقیقاتی هر شاخه
— وجود مراکز مشابه و جدید التاسیس	از علوم در يك مركز
غیر ضروری	— تمرکز فعالیتهای تحقیقاتی مشابه در
— تداخل وظایف و فعالیتهای	يك واحد
	— تعیین حدود وظایف و اختیارات هر
	واحد

مشخص نبودن نیازهای تحقیقاتی	تهیه برنامه جامع تحقیقات کشور با توجه به نیازها
نامخوانی تحقیقات و آموزش	هماهنگ کردن آموزش عالی با نیاز موسسات تحقیقاتی
حاکمیت الگوهای نامناسب تحقیق	پیشنهاد الگوهای مناسب تحقیق بوسیله : - تشویق تحقیقات گروهی - هماهنگ کردن تعاریف ، مفاهیم و استانداردها - جدا کردن تولید و تحقیق درواحد هایی که این وظایف توأمآ انجام می گیرد - توأم نمودن تحقیقات نظری و عملی
عدم اجرای نتایج تحقیقات	کوشش در جهت اجرای نتایج طرحهای ارزشمند تحقیقاتی
کم توجهی به ضرورت انجام تحقیقات	توجه به لزوم انجام تحقیقات مناسب با نیازهای کشور
کم توجهی به ضرورت انتشار نتایج تحقیقات و گرد هم آیی ها	ملزم کردن سازمانها و ارگانها به انتشار نتایج تحقیقات و گرد هم آیی های علمی

توزیع نامناسب امکانات تحقیقاتی از نظر جغرافیایی	توزیع عادلانه و منطقی امکانات تحقیقاتی در سطح کشور
فراهم بودن مقتضیات پاره ای از تحقیقات	تدارک امکانات ویژه لازم برای انجام برخی از تحقیقات
فقدان معیارهای ارزشیابی تحقیقات	تدوین معیارهایی برای ارزشیابی تحقیقات
کم توجهی به نیازهای مادی و معنوی محققین	رفع نیازهای مادی و معنوی محققین در حد امکان
محدودیت اختیارات سرپرستان واحد ها	تفویض اختیارات کافی به سرپرستان واحد های پژوهشی

در میان مشکلات، بیشترین تاکید بر مساله سازمان نداشتن تحقیقات (۲/۲۶ درصد) و مشخص نبودن نیازهای تحقیقاتی (۴/۱۷ درصد) و در میان پیشنهادات بیشترین تاکید بر تهیه برنامه جامع تحقیقات کشور با توجه به نیازها (۲/۲۴ درصد) و سازماندهی تحقیقات (۹/۲۱ درصد) بوده است. به این ترتیب مشخص می شود که این دو مساله از اساسی ترین مسائلی که واحدهای پژوهشی در رابطه با سیاست تحقیقاتی می باشد و باید

مورد توجه خاص برنامه ریزان و دست اندرکاران قرار گیرد .

۷- اطلاع یابی و اطلاع رسانی

مهمترین مساله واحدهای پژوهشی در ارتباط با اطلاع یابی و

اطلاع رسانی ، مساله عدم ارتباط بین :

— واحدهای تحقیقاتی

— واحدهای تحقیقاتی و دستگاههای اجرایی و تولیدی

— واحدهای تحقیقاتی و سازمان مادر

— متخصصان و صاحب نظران و مدیران

— واحدهای تحقیقاتی داخلی و واحدهای تحقیقاتی

خارج از کشور

می باشد که در حدود ۳۵/۵ درصد کل مشکلات را شامل می شود .

در این رابطه برقراری ارتباط بین واحدها و افراد فوق موكداً

توصیه شده که ۲۱/۴ درصد کل پیشنهادات را به خود اختصاص

داده است .

فقدان يك مركز هماهنگ كننده تحقیقات و يك شبکه اطلاعات

علمی ، مساله دیگری است که به آن اشارات مکرر شده است .

این امر ۳۰/۲ درصد کل مشکلات واحدهای پژوهشی است که

برای رفع آن ، پیشنهادات زیر ارائه شده :

الف — ایجاد مرکز هماهنگ کننده تحقیقات (یا مرکز ملی تحقیقات ،

وزارت تحقیقات ، شورای عالی تحقیقات کشور ، ...) به منظور :

— هماهنگ کردن فعالیتهای تحقیقاتی کشور

— ملزم کردن سازمانها به گزارش نمودن موضوعهای در دست

تحقیق

— ملزم کردن سازمانها به ارسال نسخه ای از نتایج

تحقیقات خود به مرکز

ب— ایجاد مرکز هماهنگ کنند. اطلاعات برای کوشش در جهت :

— تشکیل بانک اطلاعاتی و انتشار نشریات اطلاعاتی

— تقویت بانکهای اطلاعاتی موجود به جای ایجاد

واحد های اطلاعاتی جدید

— گسترش امانت بین کتابخانه ها

— تقویت خدمات مرجع

— کمک به ایجاد بخشهای اطلاعات علمی در واحدهای

تحقیقاتی و هماهنگ کردن فعالیت این بخشها

— ایجاد کتابخانه مرکزی علوم و فنون

— گرد آوری نسخه ای از نتایج تحقیقات

پیشنهادهای فوق بالاترین رقم درصد پیشنهادات (۶ / ۶۸)

درصد) را به خود اختصاص داده است که این امر بین اهمیت

مساله برقراری هماهنگی چه در حیطه تحقیقات و چه در حیطه

اطلاعات می باشد . اهمیت این مساله موجب گردیده که

معدودی از واحدهای پژوهشی به کند و کاوها و بررسیهای

بپردازند و نتیجه این بررسیها را در قالب رهنمود هایی به صورت

مکتوب عرضه نمایند . از جمله مرکز پژوهش های خواص و کاربرد

مواد و نیرو ، دو نشریه تحت عنوان :

— سازماندهی تحقیقات صنعتی در کشور

— با مراکز تحقیقاتی موجود چه باید کرد

انتشار داده است و مرکز آمار ایران، در صدد انتشار نشریه ای
با عنوان "نظام آماری" می باشد.

از دیگر مسایل قابل ذکر، کمبود منابع، مراجع و داده های آماری
است. برای رفع این مشکل دو پیشنهاد کلی شده است:
الف- تهیه راهنماهایی برای معرفی فعالیتهای تحقیقاتی، مراکز
اطلاعات و آمار، واحدهای پژوهشی، متخصصان و محققان،
و منابع موجود در کتابخانه ها.

ب- غنی ساختن مجموعه کتابخانه ها بوسیله خرید، مبادله و
و تکثیر نشریات علمی.

لازم به توضیح است که در بخش مشکلات، مسایلی از قبیل
عدم همکاری موسسات تحقیقاتی و کتابخانه ها و مراکز اطلاعاتی، فقدان
مجموعه کاملی از انتشارات ایران، نظام نداشتن مجموعه کتابخانه ها
و کمبود دریافت نشریات علمی مطرح شده که پیشنهاد قابل ذکری
برای رفع آن ارائه نشده است.

برداشت‌های نهائی

در فصل‌های گذشته وضعیت واحدهای پژوهشی از جهات مختلف با استفاده از اطلاعاتی که از طریق پرسشنامه‌ها در اختیار مرکز قرار گرفته بود، تشریح گردید. و کوشش شد که تصویر گویا و نسبتاً "جامعی از این واحدها عرضه شود تا ضمن روشن شدن مسایل و مشکلات، مبنایی برای تصمیم‌گیری صحیح و مستند فراهم آید.

در این قسمت مسائل و مشکلات واحدهای پژوهشی از دیدگاه اطلاع‌رسانی مطرح می‌شود و راه حل‌ها از همین دیدگاه سنجیده و در صورت لزوم پیشنهاد می‌شود.

اولین و شاید مهمترین مساله قابل طرح، نارسایی کتابخانه‌هاست. کتابخانه‌ها با مشکلات متعددی درگیرند که از اهم آنها کمبود منابع، کمبود پرسنل متخصص و کم توجهی مسئولین واحدها به کتابخانه‌ها می‌باشد. مضافاً بر این که مسائلی از قبیل عدم همکاری کتابخانه‌ها و ایجاد کتابخانه‌های غیر ضروری و نبود مرکزی که بتواند وظیفه ارشاد و ارائه طریق را ایفا نماید، موجب تشدید این مشکلات میشود. ارائه راه حل برای این مسائل، مستلزم احاطه و آگاهی کافی به چون و چندی کتابخانه‌ها و مراکز اسناد است. لذا پیشنهاد می‌شود با مطالعه توصیفی - تحلیلی کتابخانه‌ها و مراکز اسناد کشور، نه تنها توان و مشکلات کتابخانه‌ها و مراکز اسناد واحدهای پژوهشی، بلکه نقاط قوت و ضعف کلیه کتابخانه‌ها و مراکز اسناد کشور مورد بررسی قرار گیرد. بدیهی است اطلاعات بررسی‌های مشابه و محدودی که تاکنون انجام گرفته، می‌تواند نقطه آغازی برای انجام این بررسی باشد.

مساله بعدی ، رابطه محدود واحد های پژوهشی با یکدیگر می باشد که در مواردی حتی تبدیل به عدم ارتباط و به عبارت دیگر ایجاد شکافی عمیق در یکی از کانال های عمده اطلاعاتی شده است . واقعیت این است که سنت ارتباط مداوم و ارگانیک بر واحد های پژوهشی ایران حاکم نیست و این بر عهده برنامه ریزان و سیاستگذاران است که در تدوین و تنظیم سیاست تحقیقاتی کشور ، این مهم را مورد توجه خاص قرار دهند . عدم ارتباط واحد های پژوهشی و در نتیجه عدم مبادله اطلاعات و توزیع نامناسب نشریات موجب گردیده که واحد های مشابه دچار دوباره کاری های در طرح های تحقیقاتی خود شوند و در نتیجه با هدر دادن بخشی از پتانسیل علمی خود از اجرای طرح های مفید دیگر بازمانند . برای رفع این مشکل نیاز به مرجعی که وظیفه هماهنگی فعالیتهای تحقیقاتی را در سطح ملی عهده دار شوند ، به شدت احساس می شود .

آخرین مساله حائز اهمیت ، عدم آشنایی غالب محققان با انواع خدمات اطلاعاتی و آگاهی از ارزش آنهاست که منجر به استفاده از راه های وقت گیر و غیر مفید برای جمع آوری اطلاعات می شود . با توجه به اینکه جمع آوری اطلاعات از مراحل مهم تحقیق است و توفیق در این مرحله برنتایج تحقیق اثر می گذارد ، استفاده از شیوه های سریع دستیابی اطلاعات که همان استفاده از انواع خدمات اطلاعاتی میباشد ، می تواند راه میانبری برای دستیابی به اطلاعات باشد . اغلب محققین واحد های پژوهشی ایران به علت کم آشنائی با نقش خدمات اطلاعاتی در پیشبرد تحقیق ، با طولانی شدن مدت تحقیق و نقص اطلاعات مواجه می شوند . عدم احساس نیاز به چنین خدماتی از جانب محققین نه تنها امر تحقیق را دچار وقفه می نماید بلکه بر فعالیت

و رسالت واجدهای اطلاعاتی نیز تاثیر گذاشته و آنها را تبدیل به واحدهایی نیمه فعال یا غیر فعال می نماید . لذا توصیه می شود که برای تسهیل امر تحقیق از کلیه امکانات برای تشویق محققان به استفاده از خدمات اطلاعاتی و توسعه و ترویج این خدمات در جهت رفع نیازها استفاده شود .

بنظر می رسد که بسیاری از مشکلات ، با هماهنگی کردن خدمات اطلاعاتی در سطح کشور و استفاده از شیوه های جدید اطلاع رسانی قابل حل باشد ، بنابراین توصیه نهائی ما این است که مسئولین امور دبای تشکیل مرکز ملی اطلاعات ، سازمان دادن به نظام اطلاعاتی کشور و ایجاد شبکه اطلاعات علمی و فنی کشور به طور جدی بیندیشند .

شناخت نیازهای اطلاعاتی تولیدکنندگان و
مصرف کنندگان اطلاعات علمی

نام واحد پرستشگر: مرکز مدارك علمي
نام پرستشگر:
نام و سمت پاسخ دهنده:

۱- نام واحد (جدید و قدیم)

۲- نام سازمان مادر

۳- وابستگی واحد

☐ دولتی

☐ خصوصی

☐ نیمه دولتی نیمه خصوصی

۴- تاریخ تاسیس واحد

۵- نام رئیس یا سرپرست واحد

۶- نشانی واحد

۷- شماره تلفن

۸- تعداد محقق

۹- موضوع یا موضوعهای مورد تحقیق واحد

۱۰- هدفهای واحد (به اختصار)

۱۱- آیا این واحد کتابخانه یا مرکز مدارك دارد ؟

بلی ☐ خیر ☐

۱۲- در صورت مثبت بودن پاسخ ، آیا این کتابخانه یا مرکز مدارك نیازهای اطلاعاتی متخصصان واحد را برآورده می کند ؟

بلی ☐ تا حدودی ☐ خیر ☐

(در صورتی که جواب " خیر یا " تا حدودی " است ، دلایل را مختصراً " بیان کنید)

۱۳- دستیابی به منابع مورد نیاز واحد در حال حاضر از کدامیک از طرق زیر بیشتر میسر است ؟ ترتیب

امکان مراجعه را با عدد در زیر مشخص نمایید .

مجموعه شخصی ☐ کتابخانه ها یا مراکز مدارك دیگر سازمانها ☐

کتابخانه یا مرکز مدارك واحد ☐ غیره ☐ لطفاً " نام ببرید

کتابخانه یا مرکز مدارك سازمان مادر ☐

۱۴- آیا در استفاده از طرق فوق با اشکالات و نارسائیهایی مواجه بوده اید ؟

بلی ☐ خیر ☐

(در صورتی که پاسخ مثبت است لطفاً " توضیح دهید)

۱۵- منابع مورد نیاز تحقیقاتی آن واحد را (به ترتیب اولویت مراجعه با عدد) در زیر مشخص کنید :

کتاب ☐ پروانه ثبت اختراعات ☐

نشریات ادواری ☐ انتشارات سازمانها ☐

گزارشهای علمی و فنی ☐ پایان نامه های دانشگاهی ☐

گزارشهای آماری ☐ غیره ☐ لطفاً " نام ببرید

استانداردها ☐

۱۶- آیا در ردیابی این منابع با اشکالاتی روبرو بوده اید ؟

☐ خیر

☐ بلی

(در صورت مثبت بودن پاسخ ، لطفاً " مشکلات را به اختصار بیان کنید)

۱۷- کدامیک از خدمات اطلاع رسانی زیر بیشترین تواند پاسخگوی نیازهای پژوهش آن واحد باشد ؟

☐ مجله فهرست مندرجات

☐ چکیده نامه

☐ نمایه نامه

☐ کتابنامه

☐ غیره ☐ لطفاً " نام ببرید

۱۸- منابع مورد نیاز آن واحد بیشتر به چه زبانهایی است ؟ لطفاً " نام ببرید .

۱۹- آیا نتایج تحقیقات آن واحد منتشر می شود ؟

☐ خیر

☐ بلی

(در صورت منفی بودن پاسخ ، لطفاً " توضیح دهید نتایج تحقیقات واحد را چگونه نگهداری می کنید)

۲۰- در صورت مثبت بودن پاسخ سوال فوق ، نتایج تحقیقات در چه فرم انتشار می یابد ؟

☐ نشریه ادواری

☐ مقاله در مجلات فارسی

☐ گزارش

☐ غیره ☐ لطفاً " نام ببرید

☐ مقاله در مجلات خارجی

☐ کتاب

۲۱- آیا نتایج تحقیقات آن واحد توزیع می شود ؟

☐ مبادله

☐ رایگان

☐ بلی

☐ فروش ☐ لطفاً " مشخص کنید در کجا به فروش می رسد

☐ خیر

۲۲- در صورت مثبت بودن پاسخ فوق ، سطح توزیع را مشخص کنید :

☐ واحد و سازمان مادر

☐ سازمانهای دولتی و موسسات آموزش عالی

☐ سازمانهای منطقه ای و بین المللی

☐ غیره ☐ لطفاً " نام ببرید

۲۳- نتایج تحقیقات آن واحد بطور متوسط در چه تیراژی منتشر می شود ؟

۲۴- آیا از فعالیتهای تحقیقاتی مشابه در سطح کشور اطلاع دارید ؟

☐ خیر

☐ بلی

۲۵- در صورت مثبت بودن پاسخ فوق ، لطفاً " توضیح دهید به چه طریق از فعالیتهای تحقیقاتی مشابه مطلع می شوید و از چه روشی جهت نگهداری سوابق آنها استفاده می کنید .

۲۶- آیا مهادله منظم اطلاعات بین آن واحد و سایر واحدهای تحقیقاتی کشور صورت می گیرد ؟

☐ خیر

☐ بلی

(در صورت مثبت بودن پاسخ اسامی واحدها و نحوه ارتباط را بیان کنید)

۲۷- از نظر آن واحد چه مسائل و مشکلاتی در راه تحقیقات و در اطلاع از چگونگی برنامه ها و فعالیتهای تحقیقاتی کشور وجود دارد لطفاً " بطور مختصر بیان کنید

۲۸- یا توجه به مسائل و مشکلات موجود اطلاع رسانی در ایران و در ارتباط با واحد تحقیقاتی خود ، نظرات پیشنهادتان را بیان کنید .

No. 259

engilM bar s elab 10 4/25/75

10/25/75

Copies : 300

Published by the Iranian Documentation Centre

P.O. Box 51-1387 Tehran

1188, Enqelab Avenue, Tehran, Iran.

Tehr Book Processing Centre Card Number M60-975

Islamic Republic Of Iran

Ministry Of Culture and Higher Education

An Outline of Information Systems in Iran and Some Other Countries

Part I

INFORMATION SERVICES IN IRAN

SECTION TWO

Research Units:

**An Analysis Of , Information Needs , Problems , And
Suggestions**

IRANIAN DOCUMENTATION CENTRE

Tehran , 1982

Islamic Republic Of Iran
Ministry Of Culture and Higher Education

An Outline of Information Systems in Iran and Some Other Countries

Part I

INFORMATION SERVICES IN IRAN

SECTION TWO

Research Units:

An Analysis Of , Information Needs , Problems , And

Suggestions

IRANIAN DOCUMENTATION CENTRE

Tehran , 1982